

Fugitivas e fugitivs en scola

Publitgà cun l'approvaziun amicabla da la grupp da lavur "Uffant & trauma"

- lic. fil. C. Gunsch (clinica psichiatrica universitara Turitg, clinica per psichiatria e psicoterapia d'uffants e da giuvenils)
- lic. fil. I. Koch (clinica psichiatrica universitara Turitg, clinica per psichiatria e psicoterapia d'uffants e da giuvenils)
- lic. fil. C. Kohli (center socialpediatric da l'ospital chantunal Winterthur)
- prof. dr. fil. M. Landolt (ospital d'uffants Turitg ed institut psicologic da l'universitad Turitg),
- dr. fil. N. Morina (ospital universitar Turitg)

Durant l'instrucziun da gimnastica sa zuppa in giuvenil tuttenina sbragind en il local d'urdains.

Suenter ch'in mat ha savì far in di senza problems ils quints declerads, para el d'avair emblidà tut il di suenter.

In uffant fugitiv plunta in auter uffant da la medema vegliadetgna senza in motiv constatablel d'ordaiifer.

Tge è capità?

Questa brochura duai dar respostas curtas e concretas sin talas dumondas.

Uffants fugitivs en scola

Blers uffants fugitivs ha fatg tras chaussas terriblas en lur pajais da derivanza e sin la fuga. Els derivan d'in auter milieu da vita cun in'otra lingua, cun autras normas e structuradas. Tuttenina ston els s'orientar en in mund ch'è ester per els senza pudair discurrer lur lingua e duvrar lur plects per il spavent fatg tras. Ils geniturs èn savens traumatisads er els, emprovan da supprimer quai ch'els han fatg tras e na pon strusch sustegnair lur uffants en lur svilup. Els ston l'emprim s'occupar da la nova situaziun da vita, chattar qua la storta e reponderar lur disas.

Fugitivas e fugitivs en Svizra han però ina vita relativamain segira, savens però sut cundiziuns financialmain difficilas ed isoladas. Povradad chaschuna sentiments da turpetg. Er remartgas xenofobas u sguards spretschants rendan uffants e giuvenils fugids supplementarmain malsegirs e chaschunan temas.

Las sfidas che famiglias da fugitivs ston dumagnar èn numerusas e n'èn betg da sutvalitar en lur intensidad.

Trauma

In trauma è il far tras ina smanatscha existenziala che chaschuna ina desperaziun profunda tar las personas pertutgadas. En quest connex po la persuna esser stada confruntada sezza, sco perditga u tras raquints cun quai ch'è capità.

Umans reageschan en moda fitg differenta sin experientschas grevamain stressantas. Sch'i restan enavos disturbis permanentes suenter l'eveniment traumatic, discurren ins d'in disturbi traumatic consecutiv.

Ina furma fitg frequenta d'in disturbi traumatic consecutiv è l'uschenumnà disturbi post-traumatic da stress. Quest disturbi sa manifestescha tras las suandantas quatter caracteristicas principalas:

regurdientschas che returnan adina puspè, evitaziun, patratgs negativs e surexcitaziun

- *Regurdientschas che returnan adina puspè*: Regurdientschas da las experientschas traumaticas returnan adina puspè en moda nuncontrollada en furma da "flashbacks" u da nauschs siemis, saja quai en scola, en il mintgadi u durant la notg. Savens na reusseschi betg da far svanir quests maletgs, quai po chaschunar grondas temas e desperaziuns. Tals maletgs vegnan clamads da stimul (ramurs, odurs e.u.v.) u er d'emoziuns che stattan en in connex cun las experientschas traumaticas. Tals stimul che claman las nauschas regurdientschas èn savens difficils d'identifitgar per l'uffant e per ses ambient.
- *Evitaziun*: Perquai che las regurdientschas nunvulidas a las experientschas traumaticas èn uschè engrevgiantas, emprovan las personas pertutgadas d'evitar e d'emblidar tut quai che las tira endament quel eveniment sgarschaivel (discurs, lieus, patratgs, tschertas situaziuns u tscherts umans e.u.v.). Er quai na reussescha savens betg. Savens è l'evitaziun er colliada cun ina retratga dal mintgadi e da la famiglia.
- *Patratgs negativs*: Bliers uffants e giuvenils traumatisads han in'opiniun fitg negativa da sasezs, dal mund e da lur avegnir. Patratgs da suicid pon en rars cas esser ina consequenza da tals patratgs negativs.
- *Surexcitaziun*: Uffants e giuvenils traumatisads sa chattan savens en ina prontezza d'alarm permanenta per sa proteger cunter ina traumatisaziun futura. Accumpagnada vegn quella da tensiun, problems cun il sien, difficultads da concentraziun, excitabladad e spaventusadad.

Per part sa mussan supplementarmain als sintoms numnads qua survart er *sintoms dissociativs*. Dissociaziuns èn ina pussaivladad per surviver psichicamain situaziuns che sa repetan e ch'èn extremamain smanatschantas. Qua supprima la persuna pertutgada sentiments e sensibladads. Questa moda da reagir vegn repetida, sche privels sa mussan puspè. Talas modas da sa cumportar protegian cunter tema e mitigeschan per il mument la miseria. A pli lunga vista però chaschunan ellas che la persuna na considerescha ina part da ses sentiments e da sias experientschas betg pli sco ses agens.

Consequenzas ed intervenziuns en scola

La premissa ch'ils uffants e giuvenils pon s'integrar ed emprender è ch'els vesan e pon prender la scola sco *lieu segir*. In rom quiet, fidà e previsibel è la basa per quai. Uffants e giuvenils traumatisads basegnan en scola persunas d'instrucziun che als tractan cun stima e che als sustegnan e promovon en lur stadi da svilup. Per in uffant fugitiv avess la persuna d'instrucziun dad esser ina persuna da confidenza, cun la quala el pudess – sch'el vuless quai da sai anora – discurre da sias experientschas terriblas. La persuna d'instrucziun na dastga però mai dumandar ora l'uffant! Persunas d'instrucziun avessan d'avair ina tenuta che s'orientescha vi da las resursas. Ir enturn cun scolaras e scolaras traumatisads po esser ina chargia per las persunas d'instrucziun. Perquai stuessan las persunas d'instrucziun dar adatg d'enconuscher lur cunfins persunals. Ellas n'èn naginas psicoterapeutas. I dovra però ina prontezza d'extender las atgnas ideas e cumpetenzas pedagogicas per pudair s'occupar da las modas da cumportament dals uffants e giuvenils pertutgads. Ultra da l'autoreflexiun e da la cussegliaziun collegiala po vegnir recumandada la supervisiun. Igl è impurtant che las persunas d'instrucziun tractian ina a l'autra cun atenziun e stima e ch'ellas hajan tgira da sasezzas. Pli bain che quai gartegia e pli bain ch'ellas pon esser qua per ils uffants e giuvenils.

Concentraziun/attenziun

Pervia da la prontezza d'alarm permanenta han uffants e giuvenils traumatisads grondas difficultads da sa concentrar. Pervia da la spaventusadad ch'è colliada cun quai èn els distracts. Vitiers vegnan savens disturbis dal sien. Per quest motiv èn uffants e giuvenils stanclentads ed han supplementarmain difficultads da sa concentrar sin l'instrucziun.

Intervenziuns: Laschar seser l'uffant/il giuvenil en vischinanza da la persuna d'instrucziun, porscher structuraziun regulara e sustegn d'ordaifer, s'atschertar tar incumbensas, sche quellas èn vegnidas chapidas. Tematisar eventualmain cun l'uffant e cun ses geniturs il sien e l'igièna da sien.

Emprender

Il tscharvè d'uffants e da giuvenils traumatisads n'è betg en cas da prestar il medem sco in d'uffants e da giuvenils sauns. Uschia dovran uffants e giuvenils traumatisads savens dapli temp per emprender novs cuntegns.

Intervenziuns: Pazienza da vart da las persunas d'instrucziun, far connexs uschè concrets sco pussaivel en l'intermediaziun da la materia, repeter adina puspè las basas, sclerir cun quità il stadi da savida actual (cun stimar quai ch'è vegnì emprendì fin ussa resguardond ils cuntegns specifics per la cultura da l'uffant u dal giuvenil). Er sch'els han ina buna intelligenza, han uffants traumatisads savens in cler retard tar l'emprender en scola.

Stadis dissociativs

Uffants che han dissocià en la situaziun traumatica reageschan savens puspè cun ina dissociaziun, sch'els vegnan regurdads al trauma. Els reageschan uschia sco sch'els sa chattassan puspè en la situaziun da quella giada. Els daventan airis u sa cumportan en moda fitg agitada e n'èn betg pli accessibels per il mund exterior.

Intervenziuns: Metter a disposiziun ballas da stress (ferms stimulants han savens in effect che fraina la dissociaziun). En cas d'ina dissociaziun: Dar orientaziun (ir vers l'uffant, al dir nua ch'el sa chatta e tgi ch'el è), quietar (mussar a l'uffant ch'el sa chatta en segirezza). Far tut quai che promova il connex cun la realitad.

Cumportament agressiv

Uffants e giuvenils traumatisads han difficultads da regular lur emoziuns. Quai po avair differents motivs. Pervia da la surexcitaziun è d'ina vart il nivel da stress permanentain pli aut e la toleranza da frustraziun correspundentain reducida. Da l'autra vart vegnan els savens irritads d'uschenumnads triggers: Sch'els vegnan tutgads ad in lieu fallà che tira endament la violenza subida, vegn l'eveniment actualisà puspè, quai che po chaschunar acziuns nunponderadas.

Perquai che las resursas en il sistem famigliar mancan respectivain pervia dals disturbis psychics dals geniturs n'han tscherts uffants betg emprendì da regular adequatmain lur sentiments.

Intervenziuns: Tematisar l'ir enturn cun violenza e cun ravgia, sco persuna d'instrucziun esser in exempel, stgaffir pussaivladads da retratga, discutir posteriurain las situaziuns e sclerir malchapientschas. Tractar sche pussaivel quests temas er cun ils geniturs da l'uffant. Fugitivas e fugitivs minorens vegnan confruntads cun violenza er en Svizra, mesiras per la protecziun dals uffants pon esser in ulteriur sustegn.

Cumportament social e relaziuns

Pervia da la disfidanza envers auters umans sin fundament da quai ch'els han fatg tras, han uffants traumatisads savens difficultads d'entrar en ina relaziun cun auters uffants. Bliers uffants e giuvenils fugitivs han savens enconuschientschas linguisticas ch'èn megras che quellas da lur geniturs ed èn dumandads fermamain en l'ambient famigliar: Els translateschan tar termins da medi e d'autoritads, ston surpigliar blera responsabladad per ils geniturs. Uschia resta pauc temp per tgirar relaziuns. Ultra da quai engrevgeschan barrieras linguisticas e culturalas d'entrar en contact cun auters uffants.

Intervenziuns: Ordaifer il rom famigliar dovran uffants fugitivs traumatisads relaziuns fidadas e bainvulentas che decleran il nov ambient. Per concepì raschunaivlamain il temp liber che duai avair sco finamira tant da realisar, nua che las atgnas resursas èn, sco er da promover l'integracziun sociala, dovran els per exempel l'accumpagnament da personas che fan lavur sociala da scola. Per reducir barrieras linguisticas e culturalas e per sclerir malchapientschas dovran els savens er sustegn d'autras personas.

Requirentas e requirents d'asil minorens senza accumpagnament

Ils giuvenils minorens senza accumpagnament èn ina gruppa da fugitivs spezialmain vulnerabla che dovra protecziun e sustegn. Sin lur fugia eran els sulets ed han stuì guardar per sasezs ed eran eventualmain exposts a differentas experientschas da violenza. Els dovràn fitg bler sustegn per pudair s'integrar. Perquai ch'els sa trategnan en Svizra senza lur geniturs u senza in'autra persuna cun dretg da tgira, èn els per regla suttamess ad in'avugadia. Persunas spezializadas correspudentas cusseglian e repre-schentan uffants e giuvenils maximalmain fin ch'els cuntanschan la maiorenitad.

Particularitads da la collavuraziun cun geniturs

La lavur cun geniturs da fugitivas e fugitivs minorens è ina sfida speziala pervia da las sblersas chargias da questas famiglias. Per quests geniturs èsi impurtant ch'els survegnan – correspudentamain a lur pussaivladads – puspè la controlla per pudair sustegnair lur uffants e giuvenils.

Per blers geniturs d'uffants fugitivs è la scola in dals emprims contacts cun las institu-zions da noss pajais. L'engaschament da persunas scoladas professionalmain sco inter-pretas interculturalas e d'intermediaturas ed intermediaturs da cultura (sche pussaivel en la lingua materna) è sa cumprovà en il discurs cun geniturs che na san anc betg dis-currer ina da nossas linguas uffizialas. Quai gida ils geniturs da vegnir a savair co ch'els pon sustegnair concretamain lur uffants.

Contactar autras persunas spezializadas

Sin basa dal lieu segir è la scola cumpetenta per intermediar ils cuntegns pedagogics. En cas da basegn pon las fugitivas ed ils fugitivs minorens vegnir sustegnids en scola dal servetsch psicologic da scola, da la psichiatria d'uffants e da giuvenils e – sche avant maun – da la lavur sociala da scola.

Purschidas da sustegn

- Servetsch psicologic da scola dal Grischun (post regiunal responsabel u secretariat, tel. 081 257 27 42)
- Psichiatria d'uffants e da giuvenils dal Grischun (post central, tel. 081 252 90 23 u post regiunal responsabel)
- Lavur sociala da scola (sche avant maun)

Senza permissiun da las auturas e dals auturs na dastga quest document betg vegnir distribuì.